

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΟΜΟΙ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΡΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

1935

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α. Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ» — ΣΤΑΔΙΟΥ 46^Α
ΑΘΗΝΑΙ

ΕΥ. Δ. ΤΡΕ Κ. Τ. Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

κι' ἄλλη λέξη μὲ διπλό τοπικὸ νόημα! Στὸς στίχ. 62-63 γράφει: «τόσα στὸν ἔρημο κάμπο ἐμπόδια βρῆκε πού ἀναγυρνάει μεσόδρομα ἀπὸ φόβο»· τὸ κείμενο λέει: «στὴν ἔρημη πλαγιά ἐμποδίστηκε τόσο καθὼς ἐβάδιζε, πού ἐγύρισε ἀπὸ τὸ φόβο του». Τὸ «ρίαχγία» σημαίνει καὶ τόπος ἀνοιχτὸς κ' ἐρύχωρος, κι' ἀκρογιαλιά, μὰ σημαίνει καὶ τόπος ἐλαφρὰ ἀνηφορικός, πού ταιριάζει ἐδῶ, σύμφωνα μὲ τὰ προηγούμενα, γιατί ὁ Λάντες δὲν ἐβάδιζε σὲ κανέναν κάμπο, μ' ἀνέβαινε τὰ ριζὰ τοῦ βουνοῦ, εἶχε πιάσει, δηλαδή, τὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ. Στὸ στίχ. 100 γράφει: «μισήτρα», πού παραξήνεται καὶ παίρνεται γιὰ «μεσήτρα», ἐνῶ τὸ κείμενο λέει: «ἐχθρά». Στὸ στίχ. 110 γράφει: «γιὰ τὸ καλὸ κι' ἀμάχη γιὰ τὴ βλάβη» γενικά, μὰ τὸ κείμενο λέει: «γιὰ τὸ καλὸ τους καὶ γιὰ νὰ ξεφυγουνε βλάβη τους», πού εἶναι κάποια σημαντικὴ διαφορὰ. Στὸ στίχ. 111 γράφει: «ἀγνό μου θρόνο», τὸ κείμενο ἔχει: «μαῖθροιο θρόνο μου». Στὸ στίχ. 130 γράφει: «ἐλιτὴ ἀρετὴ», τὸ κείμενο λέει: «κουρασμένη ἀρετὴ» δηλαδή μούδιασμένο θάρρος. Στὸς στίχ. 141-142 γράφει: «ἀκολούθουν — στὴν κακοτράχαλη, στριμμένη στρατά», ἐνῶ τὸ κείμενο λέει: «ἐμπήρα στὸ δύσκολο καὶ δασωμένο δρόμο», ἐπειδὴ θὰ ξαναπερνοῦσε μὲς ἀπὸ τὸ δάσος πού εἶχε ἀφήσει.

Στὸ Γ' ἄσμα, στίχ. 10-11 γράφει: «τὰ σκοτεινὰ βαμμένα ·· ξαγνάντεψα γραφτὰ στὸ ἀπανωπόρτι», καὶ ρωτᾷει κανεὶς σὲ ποῖο ἀπανωπόρτι! Ἐνῶ τὸ κείμενο λέει καθαρὰ «μὲ σκοτεινὸ χρωμα εἶδα γραμμένα στὸ ἐπάνω μέρος μιᾶς πόρτας». Στὸ στίχ. 25 γράφει: «Γλῶσσες λογιῆς λογιῆς, βλαστήμιες», τὸ κείμενο λέει: «διαφορετικὲς γλῶσσες, φριχτὰ ὀμιλοῦμενες», παρουσιάζει δηλαδή τὴ φριχτὴν ἐντύπωση πού προξενοῦσαν οἱ πολυποικίλες γλῶσσες πού μιλοῦνταν ἐκεῖ κάτω μὲ θυμὸ καὶ τρομάρα. Στὸ στίχ. 50 γράφει: «ἀρηφὰ τους», τὸ κείμενο θέλει πῶς ἐντονη φράση: «τοὺς περιφρονεῖ».

Στὸ Δ' ἄσμα, στίχ. 89 γράφει: «κι' ὁ σάτιρος Ὀράτιος», ἀντὶς σατιρικός, πρᾶμα πού κάνει πάρα πολὺ λογιωτατίστικη τὴ φράση καὶ σὰν τελείως ἀταίριαστη μὲ τὴν ὅλη φρασολογία τῆς μεταφράσεως!

Ἄν ἐπρόκειτο ν' ἀκολουθῆσω τὴν τακτικὴν αὐτὴ, καὶ νὰ ἐξετάσω λεπτομερῶς ὅλη τὴ μετάφραση, θὰ χρειαζότανε νὰ γράψω τόμον ὀλόκληρο, πού θάταν ἀνιαρὸς καὶ γιὰ μὲ καὶ γιὰ τοὺς ἀναγνώστες μου. Ἀρκεῖ κανεὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψη του πὼς τὰ λίγα πού σημειῶνω δὲν εἶναι τὰ μόνα πού ὑπάρχουνε στὰ τρία ἄσματα πού ἐξέτασα. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὶς φραστικὲς ἀδυναμίες κι' ἀπὸ τὶς παρανοήσεις, ὑπάρχουνε καὶ στιχουργικὲς ἀδυναμίες, πρᾶμα πού δυναμῶνει τὴ γνώμη μου πὼς ὁ κ. Ν. Καζαντζάκης ἐργάστηκε μὲ βία καὶ μ' ἀπροσεξία. Στὸ Γ' ἄσμα τῆς «Κολάσεως», στίχ. 25, ὑπάρχει ἓνας ἐννιασύλλαβος ἀντὶ ἐνδεκασύλλαβος:

«Γλῶσσες λογιῆς λογιῆς, βλαστήμιες.»

Καὶ στὸ Α' ἄσμα τοῦ Καθαρθήριου, στίχ. 92,

ἓνας δεκατριεσύλλαβος ἀντὶ ἐνδεκασύλλαβος:

«Κι' ὀρίζει, ἀνάγκη ἐσὺ παράκλησες δὲν ἔχεις.»

Ἐπίσης, ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀνακάτωμα στίχων μὲ διαφορετικὴν ἀξία, κάνει καὶ ἄλλα στιχουργικὰ λάθη. Συχνά, πολὺ συχνά, κάνει τομὴ στὴν ἔκτη συλλαβή, ἐνῶ τονίζεται ἡ τέταρτη, δημιουργώντας ἐτσι δυὸ μικρότερους στίχους, ἓναν ἐξασύλλαβο προπαροξύτονο κι' ἓνα πεντασύλλαβο παροξύτονο. Ἴδου μερικὰ παραδείγματα:

«Κόλυση», ἄσμα, Α', στίχ. 71 καὶ 132:

«Καὶ στοῦ καλοῦ Αὔγουστου — τὴ Ρώμη ζοῦσα.»

«Κάμε ἀπ' τὸ πρόσκαιρο — κ' αἰώνιο πάθος.»

«Κόλυση», ἄσμα Β', στίχ. 134:

«Καὶ σὺ τρισεύγενος — πού μ' ἔτοια ἀσπούδα.»

«Κόλυση», ἄσμα Γ', στίχ. 8, 59 καὶ 80:

«Παρά τ' ἀθάνατα — κι' ἀθάνατὴ 'μαι.»

«Εἶδα κι' ἀπείκασα — τὸν «ἦσοκιο ἐκείνου.»

«Τί ὁ λόγος μου ἔτρεμα — μὴν τοῦ 'ναι βάρος.»

καὶ πολλὲς ἄλλες ἑκατοντάδες πού παραλείπω. Ἡ τομὴ αὐτὴ εἶναι σοβαρὸ στιχουργικὸ λάθος κι' ἀπαγορεύεται ὀπολύτως στὸν ἐνδεκασύλλαβο, γιατί τὸν ἀνακατεῦει μὲ δυὸ ἄλλους στίχους, μικρότερης ἀξίας, πού δὲν ἔχουνε καμιά σχέση μαζί του. Ὁ Σολωμὸς π. χ., πού μεταχειρίστηκε αὐτὸ τὸ στίχο στὴν «Τρελλὴ μάνα», σὰ βαθεῖς γνώστης τῆς στιχουργικῆς πού ἦτανε, τὸν ἔγραψε σὰ δυὸ στίχους, ὅπως καὶ εἶναι.

Καὶ θὰ ρωτοῦσε ἴσως κανεὶς: μὰ εἶναι ὅλη ἀποτυχημένη ἡ μετάφραση τοῦ κ. Ν. Καζαντζάκη; Ἄν ἔχει καὶ μέρη καλὰ; Ποιὸς λέει τὸ ἀντίθετο: ἔχει καὶ μέρη καλὰ καὶ μάλιστα πολλὰ, μὰ εἶσαι ὅπως εἶναι ἀνακατεμένα μὲ τ' ἀποτυχημένα μέρη, χάνονται σχεδὸν τελείως. Ἐκείνο πού βλάπτει αὐτὴ τὴ μετάφραση περισσότερο καὶ τὴν κατανατᾷ σχεδὸν ἀχρηστὴ, εἶναι τὰ ἰδιοματικά στοιχεία τῆς. Νὰ δώσω ἐγὼ συμβουλή στὸν κ. Καζαντζάκη νὰ τ' ἀφαιρέσῃ; Φαντάζομαι πὼς δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα. Στὴν ὄριμη ἡλικία του καθέννας κάνει ἐκείνο πού νομίζει καλύτερο, καὶ ἡ κοινωνία δέχεται ἢ ἀπορρίπτει. Ἐνα μόνον ὑποπτεύομαι, κι' αὐτὸ δὲ μπορῶ νὰ μὴν τὸ σημειώσω. Ἐχω τὴν ὑποψία πὼς ὁ κ. Καζαντζάκης σ' αὐτὴ τὴ μετάφραση δὲ μᾶς ἔδωσε ὅλη του τὴ δύναμη. Μιὰ νῆσ δοκιμὴ, ἴσως, δὲ θὰ μ' ἔβγαζε ψεύτη.

ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑΣ

Γιάννη Μπεράτη: «Αὐτοτιμωρούμενος. — Ὁ Κάρολος Μπωντλαίρ ὡς τὰ τριάντα».

Μποροῦμε νὰ γνωρίσουμε ἓνα ἄτομο, καὶ μάλιστα, ὅταν εἶναι κάπως περίπλοκο, κι' ἀκόμα περισσότερο, ὅταν εἶναι ἐξαιρετικὰ περίπλοκο, ὅπως συμβαίνει, κατὰ κανόνα σχεδόν, μὲ ὅλους

τοὺς μεγάλους καλλιτέχνες; Καὶ μπορούμε νὰ γνωρίσουμε ἓναν ἄνθρωπο μονάχα ἀπὸ **τεκμήρια**, δικὰ του ἢ ξένα; Μὰ καὶ εἶναι δυνατόν νὰ φαντασθοῦμε ἓνα ἄτομο σὰ μίαν ὄντοτητα, ξεκομμένη, διαμορφωμένη, τελειωμένη, προικισμένη μὲ ιδιότητες ὅπωςδήποτε ἀντικειμενικές, πού νὰ μὴ βρῆσκειται σ' ἓνα ἀδιάκοπο γίνεσθαι, καὶ ὅσο ζεῖ κατόπιν, καὶ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους, πού νὰ μὴν προσφέρει ἄπειρες ὕψεις, λιγώτερο ἢ περισσότερο φωτισμένες, λιγώτερο ἢ περισσότερο ἀνάγνωτες, λιγώτερο ἢ περισσότερο σημαντικές, ἀνάλογα μὲ τὸ μάτι πού κοιτάζει καὶ ἀνάλογα μὲ τὴ στιγμή; Ἀλλὰ καὶ ποιὸ γνώμονα ἔχουμε τάχα γιὰ νὰ βάζουμε ἐμεῖς οἱ τρίτοι σὲ τάξη ἱεραρχίας, γιὰ νὰ διαβαθμίζουμε τὶς ιδιότητες ἑνὸς ἀτόμου;

Πάντως, ἂν δεχθῶμε ὅτι ὡς ἓνα σημεῖο καὶ κατὰ κάποιο τρόπο μπορούμε νὰ γνωρίσουμε μίαν ἀτομικότητα, ὅσο περίπλοκη καὶ πολύμορφη καὶ ἂν εἶναι, ὁ κ. Μπεράτης μού φαίνεται ὅτι πῆρε, προκειμένου γιὰ τὸν Μπωντλαίρ, τὸν καλύτερο δρόμο. Τὰ ἐξωτερικὰ γεγονότα (καὶ ὄχι ὅλα) τὰ χρησιμοποιεῖ σὰν ἀπλὰ ὀρηκτῆρια γιὰ νὰ εἰσχωρήσῃ ὅσο τὸ δυνατόν βαθύτερα. Καὶ ὅταν λέγῃ ἐξωτερικὰ γεγονότα, δὲν ἐννοῶ μονάχα τὰ περιστατικά, πράξεις ἐκτελεσμένες σὲ ὀρισμένο τόπο καὶ χρόνο, μὰ καὶ ἄλλα στοιχεία, πού θεωροῦνται συνήθως πολυτιμότερα ἐφόδια γιὰ τὸ γνωρισμὸ μιᾶς προσωπικότητας, ὅπως, ἔξαφνα, αὐτὸ πού λέμε χαρακτῆρα ἢ «ιδέες», ἀκόμη δέ, ὡς ἓνα σημεῖο, φυσικά, καὶ τὸ ἔργο, καί, συγκεκριμένα γιὰ τὸν Μπωντλαίρ, τὴν ἀλληλογραφία του, τὰ ἡμερολόγια του, ὅπως ἐπίσης καὶ τὰ «ἀνέκδοτα» πού τοῦ «ἀποδίδονται» καὶ ὅλα ὅσα εἶπαν ἢ ἔγραψαν οἱ ἄλλοι γι' αὐτόν. Βέβαια, ὀλόκληρο τοῦτο τὸ ὕλικό δείχνει πὼς τὸ κατέχει καὶ τὸ κατέχει τέλεια ὁ κ. Μπεράτης, μὰ ὅσο προχωροῦσε βαθύτερα στὴν ἐξερεύνησή του, ὅλο καὶ ἔριχνε στοιχεία, σὰ σαβοῦρες πού ἔχουν γίνει περιττές. Στὸ βιβλίο του, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν καλλιτεχνική του μορφή (καὶ ἐπιτυχία, πού εἶναι σχεδὸν τὸ ἴδιο) φαίνεται ὀλοκάθαρα ἡ προσπάθειά του ν' ἀδράξῃ μονάχα οὐσία ψυχική, νὰ μπῆ στὰ βόθρα ἔκείνα ὅπου τὸ ἐγὼ ἑνὸς ἀτόμου κάνει τὶς πιὸ ἀπόρητες τὸν ἀναδιπλώσεις. Καὶ ἔνδειξη, ὄχι ἀσφαλῶς λίγο χαρακτηριστικὴ τούτου, εἶναι ὅτι σὲ ὀλόκληρο βιβλίο 300 περίπου σελίδων ὁ κ. Μπεράτης δὲν ἀναφέρει οὔτε ἓνα στίχο, οὔτε μιὰ περικοπὴ ἀπὸ γράμμα, οὔτε μιὰ φράση ἀπὸ ἡμερολόγιο, οὔτε μιὰ σκέψη τοῦ Μπωντλαίρ. Ὅλ' αὐτὰ τὰ ἔχει ἀφομοιώσει ὁ βιογράφος, τὰ ἔχει μύσει στυλίστους τῆς ἴδιας τὴν προσωπικότητας, κι' ἔτσι κατορθώνει νὰ ἀναδημιουργῇ καὶ νὰ δίνη μὲ μιὰ πορεία ἀληθινὰ ἐσωτερικὴ τὸ δράμα τοῦ Μπωντλαίρ. Μόνο πού—καὶ αὐτὸ εἶναι ὅ,τι ἐλαττωματικώτερο βρίσκω βασικά στὸ ἔργο τοῦ κ. Μπεράτη—μιὰ «ροή» ψυχολογική, μιὰ ψυχική καὶ πνευματικὴ ζωὴ, πού, γιὰ νὰ τὴ φωτίσει καὶ νὰ τὴν ἀνασκαλέψῃ, τὴν εἶδε ὁ ἴδιος νὰ κυλᾷ ὡς τὸ τέλος τῆς, τὴ σταματᾷ ἀνθαίρετα σ' ὀρισμένο σημεῖο (στὰ τριάντα χρόνια τοῦ Μπωντλαίρ), ἐνῶ γιὰ τὴν κατανόηση καὶ τὴν ἐρμηνεία

τοῦ κομματιοῦ τούτου τῆς ζωῆς, συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδητὰ, εἶχε ὑπ' ὄψη του ὀλόκληρη τὴ ζωὴ τοῦ Μπωντλαίρ. Ἄν ἐπρόκειτο γιὰ συνήθη βιογραφία καθοριζόμενη καὶ περιοριζόμενη στὰ ἐξωτερικὰ γεγονότα, τὸ πρᾶγμα δὲ θάχε σημασία. Ἐχει, ὁμως, καὶ μεγάλη, μάλιστα, γιὰ ἀκριβῶς πρόκειται γιὰ μιὰ βιογραφία «ψυχολογική».

Ποιὰ ἦταν ἡ προσωπικότητα πού εἶχε διαμορφώσει ὁ Μπωντλαίρ ὡς τὰ τριάντα του χρόνια; Πὼς εἶναι δυνατόν νὰ τὸ ξέρουμε, ἀφοῦ δὲν ξέρουμε καλὰ καλὰ ποιὰ ἦταν ἡ προσωπικότητα αὐτὴ καὶ ὅταν μὲ τὸ θάνατο πῆρε, στὰ μάτια μας, μιὰ κάποια ὀριστικὴ διαμόρφωση; Ἦταν ἤδη γιὰ τὸν Μπωντλαίρ τόσο μορτωρικὴ ἢ σκέψη ὅσο τὴν παριστάνει ὁ κ. Μπεράτης, τόσο μαρτωρικὴ ἢ συνειδήση; (Καὶ στὴ συνειδήση ἀκριβῶς εἶναι ὅλο τὸ δράμα καὶ ἡ ἀξία καὶ ἡ σημασία τοῦ Μπωντλαίρ.) Καὶ ἦταν τόση ἡ δίψα τοῦ ἀπολύτου μέσα του, αὐτὸ πού ὀνόμαζαν οἱ ρομαντικοὶ *in-satisfaction* (σήμερα τὸ λέμε «ἀνησυχία»), αὐτὴ «ἡ ἀσίγαστη φωνὴ πού ὅλο ἐπιμένει γιὰ κάτι», ὅπως γράφει ὁ κ. Μπεράτης, καὶ πού εἶναι ἡ ἴδια ἡ οὐσία τοῦ ἰδεαλισμοῦ; Καὶ ἦταν κιόλα, ὡς τὰ τριάντα του χρόνια, τόση ἡ «διαστροφή» τοῦ Μπωντλαίρ, ὅση τὴν εἰκονίζει (σ. 232, ἰδίως) ὁ βιογράφος του; Καὶ τόσο ἐκδηλὸς καὶ διαμορφωμένος ὁ «σατανισμὸς» του, καὶ τόσο συνειδητὴ καὶ ἀδιάκοπη ἡ προσπάθειά του ὅλα νὰ τὰ χρησιμοποιεῖ γιὰ τὴν τέχνη; Μὰ, προπάντων, ὡς τὴν ἡλικία ὅπου σταματᾷ τὸ βιο-ψυχογράφημά του ὁ κ. Μπεράτης, κύριοι ἄξονες τῆς ἐσωτερικῆς, τῆς πιὸ ἐνδόμυχης ζωῆς τοῦ Μπωντλαίρ, εἶχαν γίνει ἡ «αὐτοτιμωρία» καὶ ἡ «αὐτοκαθαίρεσις»;

Ὅπως καὶ ἂν ἔχει τὸ πρᾶγμα, στὶς δυὸ τοῦτες τάσεις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος, στὴν τάση γιὰ τὴν αὐτοτιμωρία καὶ στὴν τάση γιὰ τὴν αὐτοκαθαίρεση, στηρίζει ὅλη σχεδὸν τὴν ἐσωτερικὴ ὑπαρξὴ τοῦ Μπωντλαίρ ὁ κ. Μπεράτης. Τί εἶναι ἡ αὐτοτιμωρία τούτη; Μιὰ λύσσα ἰδεαλιστῆ πού ὅσο πιὸ ἀπρόσιτο νοιώθει τὸ ἰδανικό του, τόσο περισσότερο, ἀπὸ πείσμα, ἀπὸ ἀνημποριά, ἀπὸ ἓνα σαδιστικὸ αἰσθημα πού στρέφεται κατὰ τοῦ ἴδιου ἑαυτοῦ μας, βυθίζεται στὸ βουρκο: «Et t' aime, d' autant plus, belle, que tu me fuis, et que tu me parais, ornement de mes nuits, plus ironiquement accumuler les lieues, qui séparent mes bras des immensités bleues». «Βουτιέμαι στὴ λάσπη, λέγει ὁ κ. Μπεράτης, παραφράζοντας ἴσως τοὺς παραπάνω στίχους, μὰ σ' ἀγαπάω, λευκὲ οὐρανέ, κι ὅσο σ' ἀγαπάω, βουτιέμαι περισσότερο γιὰ νὰ πνιγῶ, γιὰτὶ σὲ ξέρω ἄφραστο, ἀσυγκίνητο καὶ αἰώνιο.» Ὅταν ἓνας ἰδεαλιστῆς «ἠττηθῆ», καὶ τὸ νοιώσῃ αὐτὰ, καὶ πεισθῆ γι' αὐτό, τότε ὅλος ὁ ἀγῶνας του εἶναι νὰ μὴ θυμᾶται πιά ἓνα καλὸ πού τῷχει ἀνέκκλητα χαμένο. Μὰ ἡ μνήμη τούτη δὲν ξεριζώνεται. Γιὰτὶ τίποτε δὲ μένει τόσο ἀθεράπευτο ὅσο ὁ ἰδεαλισμὸς. Ἄς βλέπει ὁ ἰδεαλιστῆς ὅτι πίσω καὶ ἀπὸ τὰ πιὸ ἀγνὰ κρύβεται πάντα ἡ βρωμιὰ καὶ ἡ λάσπη, βρῆσκει πάντα ἡ σάρκα. Ἡ λαχτάρια του γιὰ ἀγνότητα

δὲ σβύνει ποτέ. Καὶ ἡ λαχτάρα του αὐτὴ εἶναι τὸ πιὸ τρανὸ βάσανό του.

Τούτῃ τὴν ἔννοια δίνει στὴν αὐτοτιμωρία ὁ κ. Μπεράτης, μὰ καὶ μιὰ ἄλλη, ἀπότοκη τούτης, καὶ καθαρὰ χριστιανική, τοῦ βασανισμοῦ τῆς σαρκός: Πρέπει νὰ βασανίζουμε τὴ σάρκα ἀφοῦ δὲ σταθήκαμε ἱκανοὶ νὰ τὴ νικήσουμε. Μὰ μαζὶ δὲ τὴ σάρκα, βασανίζουμε καὶ τὴν ψυχὴ. Τὴ βασανίζουμε «αὐτοκαθαιρούμενοι» ἀδιάκοπα, ἀνακαλύπτοντας — μὲ πόση ἡδονή! — σὲ κάθε ἰδανικὸ λευκὸ, ἄσπιλο, ρίζες ρυπαρές, ξανοίγοντας πίσω ἀπὸ κάθε ἀγγελικὴ θεωρία, ἐκεῖ κάπου στὴ σκιά, μὲ τὴν ἴδια τοῦ ἀγγέλου μορφὴ, ἓνα δαίμονα νὰ σαρκάζη. Ἔτσι, «καθαιρώντας» διαρκῶς μέσα μας κι' ἔξω, ἡσυχάζουμε λίγο, ἀφοῦ βλέπουμε ὅτι **δὲν ὑπάρχει** ἰδανικὸ, καὶ ἂν τύχει τὸ ἰδανικὸ τοῦτο νὰ τὸ νοιώθουμε στὸ πλάσμα πὸν ἀγαποῦμε, τοῦ ριχνουμε τὸ βάθρο του γιὰ νὰ ἐνωθοῦμε σφικτότερα μὲ τὸ ἀγαπημένο πλάσμα, γιὰ νὰ τὸ κάνουμε «συγκατάδικο» μὲς στὸν ἄδη μας.

Δὲν ὑπῆρχε ἀμφιβολία ὅτι πηγαίνοντας τόσο βαθειὰ θὰ εὑρίσκει κάτι πολὺ οὐσιαστικὸ ὁ κ. Μπεράτης. Βέβαια, ἡ ἐρμηνεία του δὲν εἶναι νέα, δὲν εἶναι ὁ πρῶτος πὸν ἐξηγεῖ τὸν Μπωντλαίρ μὲ τὸν τραγικὸ διχασμὸ πνεύματος καὶ σαρκός. Μὰ θὰ εἶναι ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἀσφαλῶς πὸν κρατοῦν τόσο ἐπίμονα τὴν ἐρμηνεία τοῦ μεγάλου ποιητοῦ σ' ἓνα τόσο καθαρὰ ἐσωτερικὸ κλῆμα.

Σὲ τοῦτο τὸν βοηθοῦν, ἄλλωστε, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τέλεια κατανόηση τῆς προσωπικότητος τοῦ Μπωντλαίρ, καὶ ἀρετὲς ὅχι κοινές: μιὰ διαίσθησις, πρωτίστως, πὸν ἀπορρέει ἀπὸ ἓνα ὀξὺ ποιητικὸ αἰσθητήριον, πείρα τῆς ζωῆς, παρατήρησις, στοχασμὸς προσωπικὸς πάνω στὰ μεγάλα ἀνθρώπινα προβλήματα, καὶ πολῦτιμα καλλιτεχνικὰ καὶ ἄλλα μέσα δύναμη καὶ θέριμη λυρικὴ, ἓνας ρεαλισμὸς ὑπερβολικὰ ὠμός, ἴσως, κάποτε, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἐκφραστικὸς, κατάλληλη χρησιμοποίησις τοῦ φροῦδισμοῦ («Οἰδιπόδειον σύμπλεγμα» σ. 94, καὶ ὅλη γενικὰ—μὰ ἡ παρατήρησις ἐγίνε ἀπὸ καιρὸ,—ἡ σχέση τοῦ Μπωντλαίρ μὲ τὴ μητέρα του καὶ ἡ στάσις του ἀπέναντι τοῦ πατριῶ του Aurick), ἓνα χιοῦμορ πὸν θυμίζει Χάμσον (στὸ διαλογικὸ ἰδίως μέρος πὸν γίνεται, ὅπως καὶ στὸν Χάμσον, στὸ τρίτο πρόσωπο), Λαφόργκ, ἀκόμα καὶ Καρλάϊλ (σ. 179, ἐκείνη ἡ εἰρωνικὴ ματιὰ στὴ μιταιότητα τῶν ματαιῶν πραγμάτων), καὶ πὸν στὸ σύνολο θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς χιοῦμορ ἀμλετικὸ, τέλος, ὁ ἐσωτερικὸς μονόλογος, πὸν τὸν παραμεταχειρίζεται ὁ κ. Μπεράτης, ὅπως παρατηρεῖ καὶ ὁ κ. Δημαρᾶς, μὰ μ' ἐπιτυχία καὶ ἔτσι πὸν ν' ἀποδίδει σύγχρονα τὸν ἐξωτερικὸ καὶ τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο (σ. 95), τὸν πιὸ ἀπόκρυφο ἦχο τῆς συνειδήσεως, καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἐνδιάμεσα τῆς σκέψεως καὶ τὶς ἀποσιωπήσεις. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὅπως παραμεταχειρίζεται τὸν ἐσωτερικὸ μονόλογο, ἔτσι καὶ ἐδῶ καὶ κεῖ ἔχει ἓνα βιασμένον καὶ εὐκολο λυρισμὸ ὁ κ. Μπεράτης, ἐπιμένει πάρα πολὺ σὲ ὠρισμένα σημεῖα, ὅπως στὴ σχέση τοῦ Μπωντλαίρ μὲ τὴ Μαρία Μερτιέ (τὴ Μαρ-

γαρίτα τοῦ περιήρημου σοννέτου: «ὁ ma si blanche, ὁ ma si froide Marguerite!»), τὴν ἀνεξακρίβωτη, ἄλλωστε, κεντὰ πολλὰ ξόμπλια γύρω σὲ ὠρισμένα γεγονότα, ἔτσι πὸν νὰ πέφτη στὸ βερμαλισμὸ καὶ στὴ «φιλολογία», κάνει γλωσσικὰς ἀκαλαισθησίας καὶ ἀνθαιρεσίες («ρολογίστικη ζοή», «ἐπιγνωτικὲς πράξεις», «βενταλιζότανε», «ὄλος ὁ Πόε ξανακατεργάζεται—παθητικὸ—μὲς στὴν ψυχὴ τοῦ Καρόλου», «μανίτσα μου»—ἀνυπόφορο καὶ στὰ χεῖλη μιᾶς Jeanne ἀκόμα), τέλος δὲν εἶναι πάντοτε στὰ γεγονότα (σ. 114) ἀκριβής. (Ὁ Μπωντλαίρ ὑπέφερε, καὶ φοβερά, μάλιστα, καὶ ἀπὸ τὴν πλήξη καὶ ἀπὸ τὴν ὀκνηρία του.) Ἀλλὰ τὰ ἐλαττώματα τούτα εἶναι ἀσήμαντα καὶ μειώνουν πολὺ λίγο τὴν ἀξία τοῦ ἔργου τοῦ κ. Μπεράτη· ἔργου πὸν τὴ γράψε ἓνας ἄνθρωπος πὸν στοχάζεται πραγματικά, πὸν ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ σιμώσῃ μὲ ἀγάπη μιὰ μεγάλη ψυχὴ, καὶ πὸν μὲ δικό του προσωπικὸ τρόπο προσπαθεῖ καὶ κατορθώνει ὡς ἓνα σημεῖον νὰ αἰσθανθῆ καὶ ν' ἀποδώσῃ τὸ κάθε τί.

Ὁ «Αὐτοτιμωρούμενος» εἶναι, ἀσφαλῶς, ἀπὸ τὰ πιὸ ἀξιόλογα βιβλία πὸν ἐκδόθησαν τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια στὸν τόπο μας.

Κ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

Α. Μάτσα: «Ποιήματα. 1930 - 1934».

Δὲ θυμοῦμαι ποῖα ἀκριβῶς ἐντύπωση μοῦ εἶχαν κάνει κάτι γαλλικὰ ποιήματα πὸν εἶχε ἐκδώσει ἐδῶ καὶ κάμποσα χρόνια ὁ κ. Μάτσα. Μοῦ φαίνεται ὅτι τὸ κύριον γνώρισμά τους ἦταν ἓνας τόνος κοσμικὸς καὶ διλεττάντικος, ὅτι ἦσαν στίχοι κομποί, «καλοφκιαγμένοι», ἀλλὰ καὶ γεμάτοι ἐπιτήδευσις. Πάντως, στίχοι ὅχι ποιητοῦ, ἀλλὰ ἐπιδέξιου, καί, ἄρκετὰ σοφοῦ γιὰ τὴν ἡλικία του, στιχουργοῦ.

Τὰ νέα ποιήματα τοῦ κ. Μάτσα, ἑλληνικὰ αὐτὰ, λιγοστὰ ἀναλόγως τῆς χρονικῆς περιόδου κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγράφησαν—δεκαπέντε μόλις σὲ μιὰν ὀλόκληρη τετραετία—καὶ πολὺ καλαισθητὰ τυπωμένα, φανερώθουν ποιητῆ. Ὁ κ. Μάτσα μᾶς προσφέρει, ἀδιάφορο ἂν κάπως περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι πρέπει περίτεχνα καὶ φιλολογικὰ, κάτι προσωπικὸ, δικό του, τόσο προσωπικὸ, ὥστε καὶ αὐτὴ ἀκόμα ἡ ἐπιτήδευσις του νὰ μεταβάλλεται σὲ ἀγνὸ στοιχεῖον ποιητικὸ, σχεδὸν νὰ ἐξαφανίζεται καὶ ν' ἀποκτᾶ, μάλιστα, κάποιον, θὰ ἔλεγε, ἰδιαιτέρον θέλγητρο. Οἱ λέξεις—καὶ ὁμηρικὲς ἀκόμη—, τὰ ἐπίθετα,—μελάντειος, μελάνθρονος, νυκτίπολος, πότνια, χθόνιος,—οἱ γλωσσικοὶ τοῦ τύποι, οἱ τρόποι του οἱ φραστικοί, πὸν θὰ ἦσαν ἀνυπόφοροι, ἴσως, σὲ ἓναν ἄλλον, ἢ τουλάχιστον πὸν δὲ θὰ κατώρθωναν νὰ διατηρήσουν κανένα στοιχεῖον αἰσθητικὸ, στὴν ποίησις τοῦ κ. Μάτσα ὅχι μόνο κρατιοῦνται, ἐπιβάλλονται, ἀλλὰ καὶ ἀποκτοῦν κάποια χάρη. Εἶναι ἡ χάρη ἐκείνη πὸν δίνει, σὲ ὅ,τι ἀγγίξῃ, τὸ πνεῦμα τῆς ποιήσεως, ὅταν εἶναι γνήσιον καὶ βαθύ.

Δὲν ξέρω γιατί, ὅσο διάβαζα τὰ ποιήματα τοῦ κ. Μάτσα, μέσα μου, σὰ μιὰ μυστικὴ ὑπόκρουσις,